
EVENIMENT MUZEAL 2013: PROIECT INTERNAȚIONAL PE CÂND SUEDEA ERA GUVERNATĂ DIN MOLDOVA

Elena Ploșniță

La 1 februarie 2013 la Chișinău, în incinta Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, în prezența reprezentanților unor misiuni diplomatice, a oamenilor de cultură și știință din țară și de peste hotare, într-o ambianță ce numai muzeul poate s-o ofere, a fost lansat proiectul internațional *Pe când Suedia era guvernată din Moldova*. Lansarea și realizarea proiectului de către muzeu sunt apreciate drept eveniment muzeal deosebit de semnificativ care a avut loc în anul 2013. Este un proiect internațional, născut la Stockholm, un proiect cultural științific cu mai multe componente tematice, repere geografice și etape de realizare. A fost dedicat aniversării a 300-a de la *calabalâcul* de la Varnița și aflării regelui suedez Carol XII în anii 1709-1713 la Bender și Varnița. Scopul proiectului a fost păstrarea memoriei istorice, promovarea patrimoniului istorico-cultural ce reflectă un segment comun de istorie moldo-suedeză și este legat de numele regelui suedez Carol XII, aprofundarea relațiilor de colaborare între cercetătorii suedezi, turci și moldoveni.

Proiectul a cuprins câteva etape de realizare, prima a început la Chișinău cu câteva acțiuni semnificative, a doua etapă a proiectului va fi realizată în iunie la Istanbul, și ultima se va desfășura la Stockholm, la sfârșitul lunii noiembrie 2013.

Organizatorii principali ai evenimentului la Chișinău au fost Tezaurul Regal de la Stockholm, Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Ambasada Suediei în Republica Moldova, Ambasada Republicii Moldova în Suedia. Realizarea proiectului a fost susținută de mai multe instituții suedeze: Fundațiile Tezaurului Regal, Fondul regelui Gustav VI Adolf pentru Cultura Suedeză, Fondul Jubiliar al Băncii de Stat a Suediei, *Societatea Regală Patriotică a Suediei*, Fundația Åke Wiberg, Ambasada Suediei în Republica Moldova, Institutul Suedez.

Viața și faptele regelui Carol XII au intrat în istorie, asigurându-i o remarcabilă posteritate. Viito-

rul rege Carol XII s-a născut la 17 iunie 1682. La 14 decembrie 1697 a fost încoronat rege al Suediei. Sub conducerea lui a avut loc modernizarea forțelor armate ale Suediei, au fost consolidate fortificațiile de-a lungul Imperiului Baltic al Suediei și a fost finalizată construcția bazei navale în Karlskrona, pe coasta de sud a Suediei. În perioada domniei lui Carol XII, Suedia a fost implicată în mai multe războaie, campanii militare. Carol XII era un comandant de oști iscusit, dispunând de o armată disciplinată, bine instruită, cu soldați viteji și rezistenți. În 1700 a început Marele Război al Nordului, în care a fost antrenată și Suedia. La 14 aprilie 1700, Carol XII a părăsit Stockholmul, capitala Suediei, în care nu s-a mai întors. Strategia militară a lui Carol XII se baza „pe fermitatea și rapiditatea acțiunilor sale, ceea ce i-a permis să obțină victorie în multe bătălii și campanii militare de la începutul secolului XVIII” (Тарле 1950, 22). Însă bătălia de la Poltava (1709) nu i-a adus regelui rezultatele așteptate, el fiind nevoit să se retragă, având alături aproximativ 1000 de suedezi și circa 3000 de cazaci sub conducerea lui Mazepa, spre teritoriile dominate de Poarta Otomană. La 22 iulie 1709 ajunge la Bender, unde și-a instalat prima tabără. În vara anului 1711 regele și suedezi și-au mutat tabăra în satul Varnița. Aici a fost construită o casă din cărămidă cu o lungime de aproximativ 40 m care era reședința regelui. Alături de casa regelui au fost construite o cancelarie, grajduri, diverse acareturi, o cazarmă pentru soldați etc. În această tabără locuiau circa 1000 de suedezi, finlandezi și reprezentanți ai altor popoare baltice. Cei mai mulți dintre ei erau soldați, dar mai erau și funcționari publici, slujitori de la curtea regelui, femei și copii. Aflarea regelui Carol XII la Bender și Varnița timp de mai mulți ani se explică prin faptul că el planifica crearea unei triple alianțe, suedezo-turco-tătară, pentru distrugerea dușmanul comun – țarul rus Petru cel Mare, fapt menționat și de cercetătorii ruși, români, suedezi, turci. Astfel, Șt. Ciobanu în

1926 nota: „Regele Carol XII care după înfrângerea de la Poltava la 1709 se refugiase cu resturile armatei sale și a aliatului său, a hatmanului Ucrainei Mazepa la Tighina, unde între Varnița și cetate se așează într-un lagăr fortificat pe care-l numește „Noul Stockholm” și stă aproape patru ani în așteptarea revanșei” (Ciobanu 1926, 192). Dar la 1 februarie 1713 s-a produs o mare ceartă, urmată de o încăierare între soldații turci, tătari și suedezi. Această ciocnire a intrat în istorie drept *calabalâcul* de la Varnița (*ghalabaliq* în limba turcă însemnând ceartă zgomotoasă, confuzie sau, în alt context, o mulțime sau o adunare de oameni, ba chiar un tren cu bagaje). Atunci Carol XII a fost luat prizonier și dus la Timurtash, o reședință la țară, chiar lângă Adrianopol (azi Edirne, în partea europeană a Turciei). În toamna anului 1714, la aproximativ după șase luni de la *calabalâc*, Carol XII a decis să părăsească Imperiul Otoman și să revină în Suedia. La 11 noiembrie 1714 ajunge la Stralsund, în Pomerania suedeză. Patru ani mai târziu, în 1718, el a încetat din viață în urma unui glonț care l-a străpuns în fața cetății Fredriksten, în apropiere de Halden, Norvegia. Soarta regelui Carol XII este „asociată cu o victorie măreață, urmată de catastrofa și prăbușirea ambelor pentru el și pentru marea putere care era Suedia” (Grönhammar, Nestor 2011, 20).

Lansarea proiectului a avut loc în Sala Albastră a muzeului, în cadrul căreia au rostit alocuțiuni

ambasadori, oameni de știință și cultură, reprezentanți ai guvernului Republicii Moldova. Ingrid Tersman, Ambasadorul Suediei în Republica Moldova, a prezentat un tablou al relațiilor moldo-suedeze, exprimându-și speranța în aprofundarea lor, în încheierea eforturilor cercetătorilor științifici și a oamenilor de cultură pentru valorificarea unui segment de istorie comună moldo-suedeză. Mehmet Selim Kartal, Ambasadorul Turciei în Republica Moldova, și Serghei Pirojkov, Ambasadorul Ucrainei în Republica Moldova, au punctat unele evenimente istorice din secolele XVII-XVIII de istorie comună, menționând semnificația proiectului în derulare pentru dezvoltarea relațiilor științifice și culturale dintre Suedia, Turcia, Ucraina și Republica Moldova. Natalia Gherman, viceministru, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, a făcut o sumară trecere în revistă a proiectelor anterioare moldo-suedeze, subliniind importanța și utilitatea proiectului *Pe când Suedia era guvernată din Moldova*. Per Sandin, curator la Tezaurul Regal din Stockholm a schițat cronologia elaborării proiectului și a etapelor de realizare, accentuând, în mod special, acțiunile proiectului ce urmează a fi realizate în Republica Moldova.

O parte componentă a proiectului a fost organizarea și vernisajul expoziției *Pe când Suedia era guvernată din Moldova*. Expoziția a fost concepută de Per Sandin, curator la Tezaurul Regal

Foto 1. Lansarea proiectului *Pe când Suedia era guvernată din Moldova*, Sala Albastră a Muzeului Național de Istorie a Moldovei, 1 februarie 2013.

și realizată în colaborare cu Muzeul Național de Istorie a Moldovei. Mesajul expozițional a marcat aniversarea a 300-a de la „calabalâcul” de la Varnița și a aflării regelui suedez Carol XII în anii 1709-1713 la Bender și Varnița. Expoziția a oferit o retrospectivă a istoriei și a evenimentelor istorice ce au avut loc la începutul secolului al XVIII-lea, a oferit prilejul unei scurte incursiuni într-o pagină de istorie comună moldo-suedeză. Remarcăm în mod deosebit criteriul de selectare a pieselor – doar ceea ce este reprezentativ și important pentru reflectarea evenimentului, a personajului istoric și a contextului istoric și cronologic în care au avut loc evenimentele.

Expoziția a fost structurată în două capitole. Primul capitol a reunit imaginile diverselor categorii de piese: portrete ale regelui suedez, obiecte personale ale lui Carol XII – caseta, peruca, tichia din piele de vidră, pălăria neagră de fetru; panorama Constantinopolului, catedrala regală, fotografia monumentului de la Varnița executată în 1926, la deschiderea monumentului, harta campaniilor militare ale lui Carol în anii 1700-1709, două medalii comemorative – medalia de argint „Carol XII la Varnița”, gravor Philipp Heinrich Müller și medalia „Carol XII părăsind Imperiul Otoman”, gravor Mart. Brunner, pistoale cu cremene etc. Menționăm că piesele originale sunt de epocă și fac parte din patrimoniul cultural național al Suediei, aflându-se în gestiunea diverselor instituții publice – Galeria Națională a Portretelor (Gripsholm), Tezaurul Regal (Livrustkammaren), Biblioteca Universității Uppsala, Muzeul Național al Suediei, Cabinetul Regal de Numismatică, Arhiva Națională a Suediei, Arhiva Militară a Suediei, Biblioteca orașenească din Linköping etc. Marea majoritate a pieselor l-au însoțit pe regele suedez în diverse campanii militare, inclusiv la Bender și Varnița și au fost martori ai *calabalâcului* de la Varnița. Merită a fi menționată *sabia comandantului*, confecționată în Saxonia și prezentată de regele Carol XII căpitanului Otto Reinhold Wrangel af Sauss. Wrangel a fost rănit în bătălia de la Plotava, dar a supraviețuit și l-a însoțit pe rege la Varnița. Dintre obiectele personale au atras atenția vizitatorilor *tichia din piele de vidră*, purtată de Carol XII în timpul *calabalâcului* de la Varnița și care l-a salvat pe rege de lovitura săbiei turcești. *Caseta* lui Carol XII, imagine a cărei și-a găsit locul cuvenit în expoziție, este cadoul oferit regelui în timpul *calabalâcului* de la Varnița. *Peruca* regelui,

într-o stare de conservare bună, a fost purtată de către Carol XII în toamna anului 1714 când, deghizat în căpitanul Peter Frisk, a părăsit Imperiul Otoman și s-a îndreptat spre Stralsund, vizitatorii au avut ocazia să o vadă în expoziție. Merită a fi menționat și *buzduganul* de origine orientală, care se presupune că a fost donat suedezilor în timpul aflării lor la Varnița. Se păstrează în colecția de rarități a Bibliotecii orașenești din Linköping, este o piesă de la sfârșitul sec. XVII și a fost donată bibliotecii de profesorul Samuel Gustaf Harligson în 1784 (Catalogue 2008, 146). *Pălăria neagră de fetru* purtată de regele suedez la 30 noiembrie 1718, când glonțul fatal l-a atins în fața fortăreței Fredriksen, a fost unul din cele mai atractive exponate ale expoziției. Lucrurile personale ale regelui au oferit prilejul unei scurte incursiuni în viața privată a lui Carol XII. Expoziția a pus un accent detaliat pe campaniile militare ale regelui suedez, demonstrându-le prin diverse planuri, schițe, arme etc.

Întregește expoziția capitolul doi care este completat cu piese autentice din patrimoniul Muzeului Național de Istorie. Menționăm, în primul rând, *Planul taberei regelui suedez la Varnița*, executat în 1840 de Bogdan Eitner, inginer cadastral și arhitect regional. Titulatura completă a planului este „Planul așezării, unde după bătălia de la Poltava a trăit regele Suediei Carol XII cu rămășițele armatei sale, în apropierea localității Varnița din județul Bender, reg. Basarabia”. Nu mai puțin importantă este colecția de piese – cuie, sfeșnice, potcoave, ghiulele, vase de ceramică etc. – din sec. XVII-XVIII, descoperite în cadrul săpăturilor arheologice de la Varnița în anul 1993 și care au fost etalate în vitrinele expoziției.

Expoziția a fost însoțită de un eseu elaborat de dr. Per Sandin, în română, engleză, rusă și dedicat vieții regelui suedez Carol XII, și de un material promoțional – un pliant în română și engleză, elaborat de Elena Ploșniță.

Expoziția s-a înscris ca un eveniment deosebit prin finalitatea pe care și-a propus-o – promovarea patrimoniului cultural național al Suediei și cel al Republicii Moldova, ce reflectă un segment de istorie comună moldoo-suedeză și păstrarea memoriei istorice.

Între remarcabilele acțiuni ale proiectului s-a înscris și conferința internațională *Pe când Suedia era guvernată din Moldova*.

Analizând dimensiunea științifică a proiectului, trebuie să menționăm, că nu suntem la primul pas în investigarea acestui segment comun de istorie moldo-suedeză, că în anii 1990-1992, cercetători din Chișinău au studiat în muzeele și arhivele din Suedia materialele și documente legate de viața, campaniile militare ale regelui suedez Carol XII la începutul secolului XVIII, de perioada aflării regelui suedez la Bender și Varnița. Unele din rezultatele investigațiilor au fost publicate în reviste științifice. Ba mai mult, cercetătorii de la Muzeul Național de Istorie a Moldovei, în anul 1992 au început investigațiile arheologice la Varnița, pe terenul unde se știe că era dislocată Tabăra regelui Carol XII. Din păcate, din lipsă de bani, săpăturile arheologice au fost întrerupte. În 2012 Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei a elaborat și depus un proiect internațional care are drept scop continuarea cercetărilor documentare și arheologice la Bender și Varnița.

Conferința s-a bucurat de participarea unor distinși vorbitori – oameni de știință de la instituții academice, universități, muzee din Moldova, Suedia, Ucraina, Turcia. Comunicările au fost axate pe probleme de istorie a secolelor XVII-XVIII, relațiile politice ale Suediei cu Rusia și Imperiul Otoman, rolul lui Carol XII, regele suedez în ace-

te relații; pe motivele și rezultatele *calabalăcului* de la Varnița și aflarea regelui suedez la Bender și Varnița în anii 1709-1713; pe problema necesității valorificării segmentului de istorie comună moldo-suedeză etc. Lucrările conferinței au fost deschise de dr. hab. Eugen Sava, director general al muzeului, iar moderatorii conferinței au fost dr. Erik Horberg și profesorul Ion Eremia.

Dr. Åsa Karlsson, în comunicarea sa „Carlopolis – oraș suedez pe malurile Nistrului”, a oferit puncte de vedere noi în ceea ce privește viața orașului suedez pe malurile Nistrului, iar Zeki Kavanos a făcut în „Documente din arhivele Suediei și prezența suedeză în Imperiul Otoman” o trecere în revistă și o analiză detaliată a unor documente referitoare la relațiile Imperiului Otoman cu Suedia la sfârșitul secolului XVII - începutul secolului XVIII, la viața privată a lui Carol XII. Ucraineanul Iuri Savciuk a subliniat în referatul său „Perioada Bender în emigrația ucraineană (1709-1714)” relația dintre regele suedez Carol XII și hatmanul ucrainean Mazepa. Profesorul Lars Magnusson și-a intitulat comunicarea „Relațiile economice ale Suediei cu Imperiul Otoman în anii 1709-1714” și a expus punctul său de vedere în ceea ce privește subiectul relațiilor economice ale Suediei cu Imperiul Otoman în perioada aflării regelui su-

Foto 2. Vernisajul expoziției *Pe când Suedia era guvernata din Moldova*, Holul de la etaj, Muzeul Național de Istorie a Moldovei, 1 februarie 2013.

edez la Bender și Varnița. Profesorul Ion Eremia a prezentat comunicarea „Carol XII și suedezii în cronografia moldovenească din secolul al XVIII-lea”, subliniind locul și rolul regelui suedez în cronicile moldovenești din secolul XVIII.

Tonul pasionat al discuțiilor și participarea activă la dezbateri a unei asistențe numeroase au arătat cât de important este subiectul. Materialele conferinței urmează a fi publicate într-un volum aparte, a cărui lansare este preconizată pentru 30 noiembrie 2013, ziua morții lui Carol XII. Intervențiile unor oameni de cultură din Suedia și din Republica Moldova, ale unor ex-ambasadori au oferit prilej de meditație și au îndemnat pe cercetători și muzeografi să continue investigațiile istorico-documentare în arhivele Suediei, Rusiei, Ucrainei, Turciei, României, iar rezultatele să le însumeze într-o culegere de documente. Considerăm necesar de a continua săpăturile arheologice la Varnița și de a implica și cercetători din Suedia. Rezultatele tuturor investigațiilor, fie de teren, fie de arhivă, ar contribui la conceperea și amenajarea unui Centru de studii moldo-suedeze la Chișinău și a unui așezământ muzeal la Varnița. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei ar putea să se implice în elaborarea și realizarea unui proiect de cercetări ale segmentului comun de istorie moldo-suedeză, alături de alte instituții din Suedia, Turcia, Ucraina, România, Rusia. Un asemenea proiect ar contribui nu numai la obținerea unor anumite rezultate științifice și la promovarea lor, dar și la înțelegerea, colaborarea dintre cercetătorii din diverse țări, la crearea unor anumite parteneriate științifice. Elaborarea și realizarea unui asemenea proiect ar fi și un omagiu adus regelui suedez Carol XII care a fost un pasionat al științelor și care chiar de la Varnița a reușit să organizeze câteva expediții în țările Orientului Apropiat cu participarea militarilor Cornelius Loos și Conrad Sparre, cunoscuți și ca pictori iscusiți. Ca rezultat al expedițiilor a fost colectat un bogat material științific despre unele țări ale Orientului Apropiat, au fost executate mai multe schițe, desene, picturi ale monumentelor din aceste țări. Regele Carol XII intenționa să publice un catalog ilustrat și o lucrare științifică, dar o bună parte a materialelor adunate în cadrul expedițiilor a fost distrusă în timpul *calabalâcului* de la Varnița, iar altă parte se află și astăzi în fondurile Muzeului Național de la Stockholm.

În cadrul manifestărilor consacrate aniversării a 300-a de la *calabalâcul* de la Varnița și află-

rii regelui suedez Carol XII la Bender și Varnița, discursurile, referatele, alocuțiunile oficialităților, cercetătorilor, muzeografilor au fost axate atât pe probleme de cercetare a evenimentelor legate de numele regelui suedez, de istoria comună a mai multor popoare la începutul secolului XVIII, cât și pe problema necesității valorificării unui segment de istorie comună moldo-suedeză. Evident că valorificarea publică este una importantă pentru că oferă repere sigure în ceea ce privește păstrarea memoriei istorice, în educația sentimentului de mândrie pentru țară și neam, a patriotismului, a toleranței față de alte popoare, a dragostei față de neam, de patrie, de personalitățile-eroi care au înscris pagini semnificative în istoria țării. Viața, activitatea, campaniile militare ale regelui Carol XII sunt studiate și cunoscute în Suedia. În această țară există și diverse colecții publice care însumează numeroase documente, lucruri personale, arme și armament, diverse piese de vestimentație, artă plastică care reflectă subiectul „Carol XII”. Este important să subliniem că, odată ce avem un segment de istorie comună moldo-suedeză, este necesar ca și în Republica Moldova să avem o instituție muzeală care ar reflecta subiectul în cauză. Există localitatea Varnița, care este cunoscută și ca locul unde a fost dislocată tabăra regelui suedez în anii 1711-1713 cu „casa regelui” reședința regelui și cu toate celelalte construcții – cancelaria, grajdurile, diverse acareturi, cazarma pentru ostași și altele. Există documente de epocă, informații concrete privind tabăra regelui de la Varnița, viața acestei tabere, ceea ce ne încurajează în ideea de a reconstitui această tabăra în formula unei instituții muzeale. Este o idee lansată de mult, chiar din anii '20 ai secolului XX, atunci, în 1926, s-a reușit, împreună cu partea suedeză doar de a inaugura la Varnița un monument consacrat lui Carol XII, care a suportat toate vitregiile istoriei și există și astăzi. Ideea unui muzeu a revenit în mentalitatea publică în ultimul deceniu al secolului XX. Există un proiect conceptual de muzeu la Varnița, dar deocamdată nu avem realizări deosebite. Credem că a venit timpul ca, cu eforturi comune, moldo-suedeze, să realizăm această idee – a face un muzeu, care să fie un loc, un spațiu de cercetare, valorificare a memoriei istorice, un loc de comemorare a eroilor și a faptelor acestora, un loc sfânt pentru suedezi, finlandezi, alte popoare baltice și pentru toți cei ce trăiesc în Republica Moldova.

Bibliografie

Catalogue 2008: Catalogue of the exhibition “Ukraine – Sweeden at the crossroads of history (XVII-XVIII centuries)” (Kyiv 2008).

Ciobanu 1926: Șt. Ciobanu, Basarabia (Chișinău 1926).

Grönhammar, Nestor 2011: A. Grönhammar, S. Nestor, The Royal Armoury (Värnamo 2011).

Тарле 1950: Е. Тарле, Карл XII в 1708-1709 годах. Вопросы истории 6, 1950, 22-56.

Museum Event 2013: International Project *When Sweden was ruled from Moldova*

Abstract

Implementation of the project *When Sweden was ruled from Moldova* is considered highly significant museum event of 2013. It is an international scientific cultural project having several thematic components, geographical landmarks and stages of implementation.

The project is dedicated to the 300th anniversary of the event known as “Kalabalyk at Varnita” and the stay of Swedish King Charles XII at Bender and Varnita in 1709-1713. It aims to preserve the historical memory and promote the historical and cultural heritage that reflects a common segment of the Moldavian-Swedish history and is associated with the name of Swedish King Charles XII, as well as to deepen the collaboration between Swedish, Turkish and Moldavian researchers.

Opening of the activities on the project took place in Chisinau, in the Blue Room of the National Museum of History of Moldova. The first stage of the project was held in Chisinau and Varnita from 1 to 2 February 2013; it consisted of the opening ceremony, presentation of the thematic exhibition, and the international scientific conference. The next stages will take place in Istanbul and Stockholm. The event was organized by the Royal Armoury (Stockholm), Embassy of Sweden in the Republic of Moldova, National Museum of History of Moldova, and Embassy of the Republic of Moldova in Sweden.

List of illustrations:

Photo 1. Opening of the project *When Sweden was ruled from Moldova*, the Blue Room of the National Museum of History of Moldova, February 1, 2013.

Photo 2. Opening of the exhibition *When Sweden was ruled from Moldova*, the upstairs hall of the National Museum of History of Moldova, February 1, 2013.

Событие в музейной жизни 2013 года: Международный проект *Когда Швецией правили из Молдовы*

Резюме

Реализация проекта *Когда Швецией правили из Молдовы* является выдающимся событием музейной жизни 2013 года. Это многоэтапный международный культурно-научный проект, отличающийся широтой тематики и географического охвата.

Проект посвящен 300-летней годовщине события, известного как «Калабалык в Варнице», и пребыванию шведского короля Карла XII в Бендерах и Варнице в 1709-1713 годах. Проект направлен на сохранение исторической памяти и освещение культурно-исторического наследия, связанного с именем шведского короля Карла XII и представляющего общий отрезок истории Молдовы и Швеции, а также на углубление сотрудничества между шведскими, турецкими и молдавскими исследователями.

Открытие мероприятий в рамках проекта состоялось в Кишиневе, в Голубом зале Национального музея истории Молдовы. Первый этап проекта прошел в Кишиневе и Варнице с 1 по 2 февраля 2013 года; он состоял из церемонии открытия, тематической экспозиции и международной научной конференции. Следующие этапы пройдут в Стамбуле и Стокгольме. Мероприятия в Кишиневе были организованы стокгольмским музеем Ливрусткаммарен (Королевская сокровищница), Посольством Швеции в Республике Молдова, Национальным музеем истории Молдовы и Посольством Республики Молдова в Швеции.

Список иллюстраций:

Фото 1. Открытие проекта *Когда Швецией правили из Молдовы*, Голубой зал Национального музея истории Молдовы, 1 февраля 2013 г.

Фото 2. Открытие выставки *Когда Швецией правили из Молдовы*, холл II-го этажа, Национальный музей истории Молдовы, 1 февраля 2013 г.

25.02.2013

Dr. hab. Elena Ploșniță, Muzeul Național de Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: rackayskaine@yahoo.com